

Aparte status

De economische groei van de jaren zestig en een deel van de jaren zeventig heeft ook ruimtelijk aan Nederland een ander aanzien gegeven. De welvaarts groei betekende een aanzienlijke vergroting van het ruimtebeslag in ons land. Meer en vooral ruimere woningen, meer zelfstandigen (jongeren, ongehuwden, gescheiden mensen, ouderen), meer industrieterreinen, meer wegen en meer recreatieve voorzieningen. In de sfeer van de woningbouw en ruimtelijke ordening zien we een verstedelijking van het platteland en het aanwijzen van z.g. groeikernen voor de opvang van de bevolkingsoverloop uit de grote steden. De daarmee samenhangende kostbare investeringen in de infrastructuur werden in die tijd nauwelijks als bezwaarlijk ervaren, omdat er toch voldoende geld voorhanden was. Veel mensen zochten een rustig, ruim en niet al te duur plekje, op veilige afstand van de hectische stad. Anti-industrialisme ging veelal samen met anti-stedelijkheid 1).

Voor de grote steden hebben bovengenoemde ontwikkelingen dramatische gevolgen gehad. Kort aangeduid: aan de ene kant een vergroting en intensivering van het gebruik van de ruimte binnen de gemeentegrenzen, aan de andere kant een ware uittocht van mensen. Ondanks alle nieuwbouw en vernieuwbouw hebben steden als Amsterdam en Rotterdam de laatste vijftien jaar – per stad! – een vertrekoverschot te zien gegeven van tussen de 150.000 tot 200.000 mensen. Dit gevoegd bij een voorzieningenpatroon dat voor een deel regionale, soms nationale betekenis heeft, terwijl inmiddels het draagvlak van de gemeentekas danig is versmald. De inkomsten van de gemeenten zijn immers in hoge mate afhankelijk van het inwoneraantal.

Het is dan ook begrijpelijk dat de grote steden – waar deze ontwikkelingen het snelst konden worden gezien en gevoeld – al in het midden van de jaren zeventig de noodklok hebben geluid. Het heeft echter enige jaren geduurd voordat de landspolitiek deze geluiden enigszins serieus begon te nemen. Aanvankelijk bleek die grotere aandacht uit de instelling van een regelmatig overleg tussen het rijk en de dusgeheten

Grote Vier (Amsterdam, Rotterdam, 's-Gravenhage en Utrecht). Een werkelijke versnelling werd echter ingezet door het bewindsduo van Binnenlandse Zaken, Van Thijn/Stuiveling, van het wat haastig langsgetrokken tweede kabinet Van Agt. Een door de bewindslieden ingestelde werkgroep publiceerde in het voorjaar van 1982 het inmiddels bekende rapport *Een schuyt, die tegen de stroom wordt opgevoerd*.

In dit rapport werd op velerlei beleidsterreinen – om te beginnen bij volkshuisvesting (stadsvernieuwing), sociaal-economisch beleid en welzijnsbeleid – gepleit voor overheveling van bevoegdheden (en financiën) naar de Grote Vier, zonder overigens uit te (willen) sluiten dat na een zodanige operatie ook andere grote steden, soms zelfs alle gemeenten, voor decentralisatie in aanmerking zouden kunnen komen. Maar eerst: decentralisatie van bevoegdheden, om te beginnen bij de Grote Vier. In het Schuyt-rapport wordt het beginsel van de *differentiatie* geïntroduceerd, wat in gewoon Nederlands betekent dat niet alle gemeenten gelijk zijn, al gaat de Gemeentewet daar wel vanuit. Met of zonder Gemeentewet wéten we dat de problemen van Schin op Geul, Stolwijk en die van Amsterdam en Rotterdam hemelbreed verschillen. Het hoge goed van de (formele) rechtsgelijkheid zou materieel wel eens beter tot zijn recht kunnen komen bij erkenning van die feitelijke verschillen. De „massaliteit” van de grote steden, de omvang en deskundigheid van hun ambtelijk apparaat en diensten doen kwantiteit verkeren in kwaliteit. De nabijheid van problemen (werkloosheid, verkrotting, een niet-modale samenstelling van de bevolking) vereist voor een bestuur van een grote stad meer handelings- en beleidsvrijheid. Daarop wordt het ook door haar bevolking aangesproken. Vanuit het gezichtspunt van de *totale overheid* kan – óók bij butgettaire neutraliteit of teruggang – het overheidsbeleid bij overheveling van macht naar de grote steden doelmatiger en democratischer plaatsvinden.

Het is om die redenen dat de Grote Vier de laatste tijd, in het overleg met het rijk, een apart *statuut* (overeenkomst) voor de

grote steden bepleiten. Dit houdt in dat per beleidsterrein heel zakelijk wordt bekeken welke taken naar de Grote Vier kunnen worden overgeheveld. Op deze wijze wordt – al doende – het statuut van beleidsinhoud voorzien, zonder dat de moeizame en tijdrovende weg van herziening van de Gemeentewet moet worden bewandeld. In die overdracht van bevoegdheden worden ook heel nadrukkelijk de huidige provinciale taken betrokken. Het heeft immers in een tijd van versoering en ontregeling – en eigenlijk nooit! – geen zin om instemming met plannen afhankelijk te doen zijn van de zoveelste paraaf van een provinciale of rijksambtenaar. Dat is bureaucratische „overkill” en voegt niets wezenlijks toe aan de besluitvorming.

Wie ervan overtuigd is dat behoud en vernieuwing van de stedelijke cultuur een beslissende rol speelt in het economische herstel en voor de bedrijvigheid in het algemeen, zal met de richting van de bovengeschetste ontwikkeling weinig moeite hebben. Het tempo waarin de z.g. Schuyt-operatie wordt uitgevoerd is echter veel te traag. Een nieuwe versnelling is nodig wil dit land zich weer op Nieuw Amsterdams en – voor deze keer – Rotterdams Peil kunnen bewegen.

1) De term ontleen ik aan een interessante studie over het probleem en verlies van stedelijkheid van A.C. Zijdeveld, *Steden zonder stedelijkheid. Cultuursociologische studie van een beleidsprobleem*, Katholieke Hogeschool Tilburg (IVA), 1983.